

Ekonomporträtt – Ingemar Hansson 1951–2018

nr 3 2021 årgång 49

Ingemar Hansson gick oväntat bort i augusti 2018 efter en kort tids sjukdom, endast 67 år gammal. Ingemar doktorerade i nationalekonomi vid Lunds universitet 1981, blev docent 1985 och utsågs till professor 1988. Då hade han redan tagit itu med utformandet av ”århundradets skattereform” som tjänsteman i finansdepartementet. Så småningom blev han generaldirektör, först för Konjunkturinstitutet (KI), därefter för Skatteverket och hoppade några år däremellan in som statssekreterare vid finansdepartementet.

Ingemar var en nära vän. Vi var kamrater och kollegor under studietiden i Lund, där vi båda doktorerade. När jag våren 1972 träffade Ingemar första gången läste vi nationalekonomins andra betyg. Vi skrev tvåbetygsuppsats ihop och blev snabbt vänner. Till detta bidrog förstås gemensamma värderingar som politiskt inte direkt låg i trafikens riktning.

Frågan var då varför man skulle lära sig nationalekonomi? Bertrand Russell, matematikern, filosofen, pacifisten och nobelpristagaren, erkände i sina memoarer att en av de saker han ångrade mest var att han inte ordentligt lärde sig nationalekonomi.¹ Det påverkade mig. Ingemars svar på frågan var mer sakligt och rationellt: ”Tänk om man skulle lyckas som nationalekonom. Då kanske man skulle kunna öka BNP några år med någon promille. Det skulle vara svårt att åstadkomma på något annat sätt.”² Det var på den vägen Ingemars resa som nationalekonom började. Han var måttligt intresserad av doktrinhistoria och teoretisk-filosofiska kontroverser och i stället en utpräglad handlingsmänniska, hade höga ambitioner och ville ständigt föra saker och ting framåt. Då gällde det att först ta reda på var de stora samhällsekonomiska problemen fanns, hur stora de var och vad man skulle kunna göra åt dem. Det skulle visa sig bli en mycket konsekvent och framgångsrik resa för honom. Men låt oss ta det från början.

1. Pågen som blev bonde och forskare

Ingemar växte upp i den skånska myllan, på gården Vegahill utanför Hö-

¹ Russell ansåg också att John Maynard Keynes var den mest intelligenta person han träffat. ”Keynes’s intellect was the sharpest and clearest that I have ever known. When I argued with him, I felt that I took my life in my hands, and I seldom emerged without feeling something of a fool. I was sometimes inclined to feel that so much cleverness must be incompatible with depth, but I do not think that this feeling was justified” Russell (2000, s 69). Något åt det hållet kunde jag känna med Ingemar ibland. Han hade med sig både detaljerna och helheten. Ingen siffernisse.

² En promille av BNP 2019 är drygt 5 000 miljoner kr.

BENGT ASSARSSON

är docent i nationalekonomi. Han har verkat vid universiteten i Lund och Uppsala samt vid finansdepartementet, Riksbanken och Konjunkturinstitutet. Hans huvudintressen under senare år är makroekonomiska modeller med prognosförmåga och icke-linjära strukturella modeller för aktiemarknaden. b.assarsson@gmail.com

Jag är tacksam för synpunkter och information jag fått av Mikael Ekdahl, redaktör, Klas Ek-lund, Mikael Elinder, Lennart Erixon, Klas Fregert, Tarmo Haavisto, Margareta Hansson, Kristian Nilsson, Erik Norrman, Fredrik Rosengren, Elin Ryner, Charlie Stuart, Eva Uddén Sonnegård, Torgny Wadensjö och Erik Åsbrink. Artikeln bygger på en genomgång av Ingemars forskning, intervjuer med tidigare arbetskamrater, med hans syster Margareta och på mina egna erfarenheter av Ingemar sedan 1972.

köpinge tillsammans med föräldrarna Arnold och Marta och storasystemen Margareta. Ingemar blev tidigt engagerad i arbetet på gården och blev väl förtrogen med bondens arbetsuppgifter, körde såväl traktor som skördetröska och skötte om dessa fordon.

Redan i gymnasiet visade Ingemar stort intresse för matematik och matematiska lösningar på komplicerade problem. Men också ett stort samhällsintresse, särskilt under gymnasietiden 1968–70, en tid när vänstervindar svepte över världen och inte gick Ingemar förbi. Jordbrukspolitiken var naturligtvis särskilt intressant. I Sverige gällde den s k högprislinjen som stöd för bönderna, vilken innebar att prisnivån på jordbruksprodukter hölls uppe och genom gränsskydd begränsades importen. Stödet till bönderna avsågs ligga på en sådan nivå att deras inkomster skulle vara i paritet med industriarbetarnas. När man jämförde deras inkomster tog man dock inte tillräcklig hänsyn till att gränsskyddet kapitaliserades i priserna på jordbruksfastigheter, vilket Ingemar insåg. Han tyckte därför att stödet till bönderna blev alltför stort, en åsikt som inte föll i god jord hemma på Vegahill. Här visade Ingemar tidigt att det var det allmännas bästa snarare än särintresset som skulle sättas främst. Det kom senare att präglade hans yrkesverksamhet, både som forskare och som statlig ämbetsman.

Det hände då och då att Ingemar under skördetiden tog en tur med skördetröskan. Det hände att han från skördetröskans topp kunde komma på de mest sinnrika lösningarna i en allmän jämviktsmodell.³ Sin allsidighet visade han inte bara på åkern. Karriären som skribent inledde han som chefredaktör på Tidskriften *Mammon*, studentföreningen EFSIL:s organ i Lund. Studentlivet innebar ibland även sena kvällar och en del tävlingar. Vad jag vet var Ingemar oslagbar i Malmö Nations ölhävningstävlingar. För honom var det tiden att få vätskan ur flaskan som var den enda begränsningen. Hur det skulle gå till hade han lärt sig redan på den naturvetenskapliga grenen på gymnasiet.

Under sommaren hade han också feriearbete som lokalredaktör på tidningen *Arbetet* i Landskrona, på den tiden den största socialdemokratiska morgontidningen i Sverige.⁴ Allsidigheten omfattades dock inte av någon större musikbegåvning, trots att han som barn var elev hos Gullan Borne-mark.

Universitetsstudierna inleddes i Lund med matematik och statistik innan nationalekonomin tog vid hösten 1971 och som Ingemar sedan skulle fortsätta med där, med ett mellanspel i Stockholm föranlett av militärtjänstgöringen som vapenfri i civilt försvar.⁵ Samtidigt med militärtjänstgöringen tog Ingemar det tredje betyget i nationalekonomi vid Stockholms universitet med en trebetygsuppsats om reklamteori. 1973 påbörjades forskarutbildningen i nationalekonomi. En del av forskarutbildningen gjorde

³ Detta vittnar Charlie Stuart om.

⁴ Tidningen *Arbetet* gick i konkurs 2000.

⁵ Önskan att vara vapenfri delade Ingemar med mig själv och faktiskt även med vår nuvarande försvarsminister och med redan nämnde Bertrand Russell.

han som Fulbright-stipendiat i Kalifornien. Han doktorerade 1981 på en avhandling om investeringsteori. Då hade Ingemar redan börjat jobba med skattefrågor, i sin forskning och som deltagare i offentliga utredningar. Det var ju skattefrågorna som skulle bli hans främsta intresse. För att förstå hans resa som nationalekonom är det på sin plats att kort erinra läsaren om den ekonomiska utvecklingen i Sverige under denna period och de problem som kom att sysselsätta Ingemar, från det att han började vid universitetet 1970 till det var dags för ”århundradets skattereform” 1990.

2. Sveriges ekonomi 1970–90

Ingemars två decennier vid universitetet var svåra år i svensk ekonomi. Inflationen var hög och tillväxten i produktivitet och BNP låg jämfört med tidigare. Den offentliga sektorn tilläts växa som om produktivitetstillväxten var i paritet med 1960-talets och höga politiska ambitionsnivåer medförde stora underskott i de offentliga budgetarna trots ett allt högre skattetryck.⁶ Underskott i bytesbalansen parerades med devalveringar. För många framstod nu skattesystemet som det kanske största problemet. Det i internationell jämförelse mycket höga skattetrycket och de höga marginalskatterna var stora problem och kom att ta en alltmer framträdande roll i de offentliga debatterna.

Svenskarna framställdes av Gunnar Myrdal som ett ”folk av fifflare” och skattesystemets legitimitet ifrågasattes av allt fler.⁷ Politisk klåfingrighet gjorde att skattesystemet så småningom blev till ett svårgenomträngligt och principlöst lappverk, med många undantag och möjligheter för fingerfärdiga att undkomma skatt. Även om inkomstfördelningen i Sverige var sammanpressad föreföll skattesystemet inte sällan ge godtyckliga fördelnings effekter.

Problemen i skattesystemet kunde härledas till politiska problem, ekonomiska effekter för effektivitet och fördelning och till individuellt beteende, med en stor acceptans för höga skatter men också ett driv mot att mer och mer vilja komma undan skatt. Ingemar kom att utreda och forska i alla dessa dimensioner. Det fanns mycket att grota ner sig i för den som ville ”öka BNP-tillväxten med någon promille eller så”.

3. Forskaren 1973–90

Den intellektuella miljön under denna tid i Lund var mycket stimulerande för en doktorand.⁸ Man sysslade med ett brett spektrum av frågor. Mycket i

6 Statsskulden som andel av BNP ökade från ca 20 till drygt 60 procent under denna period.

7 Se Myrdal (1978).

8 Nationalekonomiska institutionen exporterade då flera professorer, förutom Ingemar t ex Lars Jonung, Bengt Jönsson, Mats Lundahl, Charlie Stuart, Eskil Wadensjö och inte minst den extremt produktive Rolf Färe som den svenske ekonom med, såvitt jag vet, den mest citerade vetenskapliga artikeln (i *American Economic Review*, se Färe m fl 1994)) med knappt 6 000 citat, enligt Google Scholar.

den ekonomiska politiken ifrågasattes. En del av institutionen var inriktad på u-landsforskning, andra sysslade med hårdkokt matematisk ekonomisk teori och några med makroekonomi. Det dominerande inslaget var nog ändå välfärdsteori och politisk ekonomi i vid mening. Det gällde miljöfrågor, hälsoekonomi, arbetsmarknad och inte minst offentlig ekonomi och skatter.

Många ingrepp och regleringar i ekonomin sågs inte medföra önskvärda resultat. Både effekter på effektivitet och fördelning ifrågasattes av de tongivande forskarna på institutionen. I denna miljö skulle Ingemar Hansson snabbt göra avtryck. Hans inriktning mot att empiriskt eller med simuleringsmetoder utforska effekterna av olika skatter kompletterades med rent teoretiska studier, som i avhandlingen från 1981 om investeringar (Hansson 1981b) som var en relativt tidig tillämpning av rationella förväntningar i en formell modell. Avhandlingen gav tre internationella publikationer 1984–86.

En del av avhandlingen gick mest ut på att studera dynamiken i företagens kontra marknadens investeringar, där de senare till skillnad från de förra skedde långsamt, eftersom företaget snabbt kunde öka sina investeringar genom att köpa upp företag med för låga investeringar.⁹ I ytterligare ett kapitel studerades volatiliteten i investeringarna¹⁰ och i ett tredje kapitel utvecklade Ingemar en generaliserad modell i vilken klassisk, keynesiansk och nyklassisk investeringsmodell var specialfall.¹¹ Ingemars internationella publikationer var på en hög teknisk nivå. Det som står ut mest är ändå hans skatteforskning.

4. Skatters samhällsekonomiska kostnader

Det är väl känt att en skatt medför en samhällsekonomisk kostnad, en allokering förlust. Hur stor kostnaden blir beror på vad skattekrönan används till och på hur konsumenter och företag reagerar på skatten, lutning och position på utbuds- och efterfrågekurvor.

Det är lätt att föreställa sig vilka svårigheter man ställs inför om man ska beräkna dessa kostnader. Det är svårt att få grepp om dessa kurvors utseende i praktiken. I läroböckerna beskrivs skattekillen som ytan på en triangel i ett tvådimensionellt koordinatsystem, som väl alla studenter stött på. Då blir det ett partiellt resonemang som förutsätter att skatten inte påverkar andra marknader och att det i utgångsläget inte finns någon skatt. I verkligheten är ekonomin full av olika skatter i olika marknader som påverkar varandra. Exempelvis kan arbetsutbudet påverkas av skatter på olika varor och tjänster. Ingemar var naturligtvis medveten om detta och hans ambitioner i beräkningarna av samhällsekonomiska kostnader var att använda ett allmän jämvikts perspektiv och försöka mäta de viktigaste indirekta effekterna. Då spelade arbetsutbudet en viktig roll för inkomstbeskattningen.

⁹ Publicerades i *Economica* (Hansson 1986b).

¹⁰ Publicerades i *Zeitschrift für Nationalökonomi* (numera *Journal of Economics*) (Hansson 1984a).

¹¹ Publicerades i *Oxford Economic Papers* (Hansson 1986a).

Ingemar, ofta tillsammans med Charles Stuart¹² (Charlie), kom nu i ett antal artiklar att beräkna *marginal cost of public funds* (MCF) som är ett mått på den sammanlagda kostnaden för att inbringa en skattekrona. Kostnaden två kr innebär då att nyttan av att dra in den kronan minst bör vara värd två kr.¹³ Ingemar satte sig för att försöka beräkna dessa kostnader, för olika skatter och offentliga utgifter och med vetenskapliga metoder baserade på mikroekonomiska fundament, med data för Sverige 1979 (Hansson och Stuart 1983, 1985b; Hansson 1984b). Hansson och Stuart (1987) gjordes som en tillämpning för amerikanska förhållanden.

Beräkningarna baserades i huvudsak på kalibrerade parametervärden hämtade från olika undersökningar i empirisk litteratur, t ex utbudselasticiteter på arbete.¹⁴ Resultaten blir mycket olika för olika skatter och olika offentliga projekt. Trots den stora variationen i MCF får man ändå en fingervisning om vilka projekt som är mest lönsamma och vilka skatter som ger den lägsta samhällsekonomiska kostnaden. Modellen kalibrerades för förhållandena 1979 då marginaleffekten på arbete var mycket hög i Sverige, i genomsnitt knappt 73 procent, men mindre på kapital, drygt 34 procent.¹⁵ Med så höga marginaleffekter visar Ingemar i Hansson (1984b) att en ökad marginalsatt på arbete, som är fördelningsmässigt neutral och finansierar ett perfekt substitut, dvs en transferering till hushållen, kommer att minska skatteintäkterna.¹⁶ Om det offentliga projektet i stället är en investering i infrastruktur blir slutsatsen en annan. Då ökar nämligen produktiviteten i den beskattade sektorn vilket ökar både kapital och arbete i den sektorn. MCF ligger då nära ett för de flesta förändringar i skatterna. Dessa studier låg på forskningsfronten under denna tid, men håller ännu hög klass med sin starka förankring i ekonomisk teori.¹⁷ Ingemars slutsats av dessa arbeten var att marginalsatterna på arbete under slutet av 1970-talet var alldeles för höga för att vara förenliga med samhällsekonomisk effektivitet.

5. Skatteundandragande och den svarta sektorns storlek i Sverige

Skattesystemet blev i takt med det ökande skattetrycket alltmer ifrågasatt och legitimiteten minskade. Att svenskarna fifflade alltmera borde ge en allt större svart sektor. Hur stor den svarta sektorn egentligen var skulle

¹² Charles Stuart kom till Sverige som utbytesstudent 1969, doktorerade i Lund 1975, flyttade tillbaka till USA 1980 och är nu professor vid University of California, Santa Barbara. Charlie var Ronald Reagan administrationens skatteexpert vid skattereformen 1985–86.

¹³ Det skulle t ex kunna vara fallet om fördelningen påverkades i gynnsam riktning.

¹⁴ I Hansson och Stuart (1993) görs dock egna beräkningar av skatteeffekterna på arbetsutbudet, i 22 OECD-länder. Ingemar påpekar själv att resultaten är känsliga för valen av parametervärden (Hansson 1986c). Resultaten är särskilt känsliga för antaganden om utbudselasticiteten för arbete, hur sparandet påverkas, hur hög den gällande marginalsatt på arbete är och av hur de offentliga medlen används.

¹⁵ Hansson och Norrman (1996).

¹⁶ Det vill säga man befinner sig på den nedåtlutande delen av Lafferkurvan.

¹⁷ En liknande studie med färskare data finns i Birch Sørensen (2014).

också sysselsätta Ingemar och han gjorde beräkningar av den i Hansson (1981a), Hansson m fl (1985) och Hansson och Feige (1989). Här använde Ingemar den s k utgiftsmetoden i beräkningarna, som innebär att man jämför data över hushållens konsumtionsutgifter med data över de disponibla inkomsterna. På så sätt undvek han förmodligen brister som fanns i den vanligaste s k monetära metoden som utgick från att beräkna kontant-hanteringens relativa betydelse i svart sektor. En vanlig uppgift i massmedia vid denna tiden var att den svarta sektorn i Sverige var ca tio procent. Ingemar kom fram till att den var betydligt mindre, mellan fyra och åtta procent av de redovisade intäkterna år 1980. Senare undersökningar anger siffror i detta intervall, t ex Tengblad (1998) som anger 4,6 procent för år 1995 eller Guibourg och Segendorff (2007) som anger 6,5 procent för år 2004.

Ingemars resultat var nog en aning förvånande. Varför fuskade folk inte mer?

6. Marginalskatter, ekonomiskt beteende och politik

En annan fråga var varför det politiska systemet genererade så ineffektiva skatter? I Hansson och Stuart (1985a) görs beräkningar av den optimala skattesatsen när en progressiv skatt tolkas som en socialförsäkring. Det riskaversiva hushållet med låg inkomst ses få en subvention från den offentliga sektorn. Samtidigt blir det en effektivitetsförlust genom att arbetsbudet minskar. Ingemar och Charlie visar här att den optimala skattesatsen är 15 procentenheter lägre än den rådande genomsnittliga marginalskattesatsen i Sverige 1979 (som var 73 procent). Men de beräknar även den skattesats som skulle vara den bästa för medianväljaren och den är hela 50 procentenheter lägre. Flera känslighetstester görs med alternativa parametervärden men Ingemar och Charlie landar i slutsatsen att den aktuella marginalskattesatsen i Sverige inte är förenlig med samhällsekonomisk effektivitet (hushållen är överförsäkrade) och inte heller med medianväljarteoret, dvs med majoritetsval.

Efter 44 års regeringsinnehav och ett stort folkligt stöd för de höga skatterna förlorade socialdemokraterna valet 1976.¹⁸ Ingemar funderade över varför stödet varit så stort. Kan det vara så att svenskarna mer omfattas av altruistiskt beteende än andra? Att tilliten till folkhemmet kommit att omfatta så många? Men att kostnaderna till sist blivit alltför höga och att tilliten då faller? Ingemar kom nu också att, tillsammans med Charlie, intressera sig för grundläggande ekonomiskt beteende med inslag av altruism.

I Hansson och Stuart (1992) visar Ingemar och Charlie att en jämvikt kan uppkomma som inkluderar en kollektiv vara (som alltså kan konsumeras av många utan att andra exkluderas) i en ekonomi utan offentlig sektor.

¹⁸ Skattepolitiken var nog ett viktigt skäl till att Socialdemokraterna förlorade valet 1976 efter affärerna med Astrid Lindgren, Ingemar Bergman och Gunnar Strängs fastighet i Gamla stan.

Det beror här på att individerna inte bara styrs av preferenser för eget utan även av omtanke om andra. Sådan omtanke kan vara att man tar hänsyn till vad andra tänker om en själv.

I två artiklar publicerade i *American Economic Review* analyserar Ingemar och Charlie hur inslag av altruism kan beskriva ekonomiskt beteende som kan förklara uppkomsten av försäkringssystem och sparande. I Hansson och Stuart (1989a), ”Social Security as Trade among Living Generations”, analyseras bakgrunden till uppkomsten av socialförsäkringar, särskilt pension. Det görs i en modell med många generationer och utan respektive med ett offentligt obligatoriskt försäkringssystem. Fördelningen mellan generationerna görs som en uppgörelse mellan de nu levande generationerna, unga och gamla. Individerna är altruistiska, vilket här innebär att de unga är villiga att ge bidrag till de äldre även om de fäster störst vikt vid den egna välfärden (konsumtionen). I en sådan modell blir de äldre försäkrade utan ett offentligt obligatoriskt försäkringssystem, som man i bondesamhället blev av familjen. Det finns också ett stöd för ett obligatoriskt system hos både nuvarande och kommande generationer, som ett resultat av optimerande beteende med inslag av altruism. Även om modellen är kraftigt stiliserad får den stöd av observationer i verkligheten.

I Hansson och Stuart (1990), ”Malthusian Selection of Preferences”, visar de hur valet av preferenser påverkas av den omgivande miljön med utgångspunkt i teorin om det naturliga urvalet. Med detta hoppas man fånga upp olika aspekter av ekonomisk utveckling. Beteendet enligt det naturliga urvalet innebär att man maximerar den befolkning som är hållbar för den rådande miljön, en långsiktig jämvikt. Därefter låter man denna jämvikt karaktäriseras som ett resultat av ekonomiskt beteende, dvs maximering under bivillkor med de preferenser som är förenliga med den långsiktiga jämvikten och tittar särskilt på sparande och arbetsutbud. Sparandet avser då till kommande generationer och inte till ålderdomen. I modellen bestäms även tidspreferensräntan, dvs värderingen av konsumtion i dag jämfört med senare. I en långsiktig analys finner man då att denna ränta är lika med marginalprodukten på kapital som är lika med tillväxttakten i befolkningen, i praktiken någonstans mellan noll och ett litet tal, kanske en–två procent. Ingemar och Charlie undersöker även effekter av förändringar i miljön. De finner då att en mer ogynnsam miljö, med ett hårdare klimat, kan innebära att det naturliga urvalet leder till en lägre befolkningstillväxt med högre kapital per capita, större arbetsinsatser och omsorg om barn (kommande generationer) och större investeringar i infrastruktur. Detta är förenligt med observationen att industrialiserade länder är överrepresenterade i områden med kallt klimat.

Detta är två intressanta artiklar som visar Ingemars stora bredd som nationalekonom men också en hög teknisk kompetens i att använda den nationalekonomiska verktygslådan på olika problem.

7. Utredaren

Ingemar deltog i ett antal stora skatteutredningar som gällde inkomstbeskattning, bostadsbeskattning och företagsbeskattning. Med sin forskningserfarenhet blev han mycket väl förtrogen med såväl beskattningens principer som dess praktiska konsekvenser i den svenska ekonomin. En första stor utredning var den om finansiering och beskattning av bostäder under inflation (Hansson 1977). Villorna schablonbeskattades så att två procent av taxeringsvärdet räknades som inkomst av eget hem.¹⁹ Inflationen var närmare tio procent på den tiden och de nominella räntorna därefter, som dessutom var avdragbara till sitt fulla värde mot inkomsten. Detta gjorde att villorna subventionerades kraftigt och villabeskattningen gick med stora underskott, en situation inte så olik den vi har i dag. De höga nominella räntorna innebar en form av tvångssparande som var betungande särskilt för unga hushåll.²⁰ En skärpning av beskattningen skulle då ge upphov till likviditetsproblem för många hushåll. Ingemar föreslog då ett system där man kunde välja mellan index- eller reallån och därmed lägre amorteringar eller traditionellt lån med högre amorteringar, vilket skulle göra det möjligt att skärpa beskattningen. Han ansåg dock att det fanns ett pedagogiskt problem med att förklara ett sådant system för allmänheten och föreslog därför även en informationskampanj.²¹

Problemen kunde också ses som att man i bostadsbeskattningen blandade samman beskattning efter reala respektive nominella principer, vilket var särskilt problematiskt i en ekonomi med hög inflation (som alltså då var ca tio procent). Ingemar vidareutvecklade sina resonemang i tre bilagor till utredningen om real beskattning (Hansson 1982). Utredningen om real beskattning utvecklades inte till alla områden och kom ju inte att bli det system som anammades. När man nu funderar på ett kommande nytt skattesystem verkar inflationen inte som då spela en framträdande roll. Men ingen kan ju garantera att vi inte får en ny period med hög inflation.

Förutom real beskattning föreslogs under 1980-talet även ett system med utgiftsskatt, som eget bärande system eller som komplement till inkomstskatter. Även utgiftsskatten ansågs minska problemen med inflationens effekter. Ingemar deltog även här och skrev en bilaga med beräkningar av fördelningseffekter av inkomstskatt respektive utgiftsskatt (Hansson och Norrman 1986). Ingemars forskning, hans deltagande i de viktigaste skatteutredningarna och hans insikter i det politiska systemets funktioner gav honom en unik ställning i Sverige.

¹⁹ 1968 infördes progressiv beskattning, så att procentsatserna var två procent upp till taxeringsvärdet 100 000 kr, därefter fyra procent och åtta procent för värden över 200 000 kr. Dagens fastighetsavgift på 0,75 procent med ett tak på 8 049 kr uppnås redan vid ett taxeringsvärde på drygt en miljon kr och motsvarar en inkomst av eget hem på 1,5 procent vid 50 procents marginalskatt. Vid ett taxeringsvärde på fem miljoner kr blir intäktsprocenten bara knappt 0,4 procent vid 50 procents marginalskatt. 1968 ville man vara progressiv, 2006 regressiv.

²⁰ Enligt Hansson (1985a) uppgick bostadssubventionerna 1985 till 28 miljarder kr, eller ca 25 procent av de totala bostadskostnaderna för hushållen.

²¹ Se Hansson (1977), Hansson och Turner (1977) och Hansson (1982).

När inflationen var omkring tio procent aktualiserades och praktiserades även priskontroller i Sverige. I en ekonometrisk studie analyserade Ingemar effekterna av priskontroller på inflationen och fann att de hade ganska små kortsiktiga effekter.²²

8. Ingemar som pedagog och debattör

När Ingemar utsågs till professor hade han skaffat sig en gedigen erfarenhet som lärare och pedagog med undervisning på olika nivåer och med två utgivna läroböcker om *Bostäder och samhällsekonomi* (1977) och *Skatter och samhällsekonomi* (1986). Tillsammans med Erik Norrman skrev han 1996 ännu en lärobok, *Skatter – teori och praktik*, som väl blev obligatorisk läsning för medarbetarna på finansdepartementet. Dessa böcker tycker jag håller hög klass än i dag och är nyttig läsning för den som vill sätta sig in i beskattningens principer, effekter och svenska historia.

Ingemar var inte precis en man på barrikaderna även om han i unga år delade ut ett och annat flygblad. Han var en mycket lugn person och lät sig inte provoceras så lätt, jag försökte många gånger. I stället byggde hans deltagande i debatterna på förvärvad sakkunskap och han var snabb i tanken.

På olika sätt förde han ut sina forskningsresultat och synpunkter, främst på skatterna, till en allmän publik och till debatt. Det gjordes i läroböckerna, i massmedia och en hel del i *Ekonomisk Debatt* där Ingemar under en period även var redaktör och skrev ledare. Här kunde han ta i ibland, som när han kallade kapitalinkomstbeskattningen för ”absurd” i Hansson (1983b), vilket då knappast kunde vara en överdrift.²³ I sina läroböcker och i debattartiklar argumenterade han för en genomgripande förändring av skattesystemet med en sänkning av marginalskatterna på arbetsinkomster och med en förändrad och neutraliserad kapitalinkomstbeskattning med en distinktion mellan ägt och använt kapital. Förutom i *Ekonomisk Debatt* gjordes analyser i SNS Konjunkturrådsrapporter 1985–88 med breda genomgångar av systemet med detaljerade förslag till förändringar.²⁴ I SNS Konjunkturråds rapport från 1986 görs en fin summering av bristerna i dåtidens skattesystem och ett intressant förslag till reform som har likheter med det som något år bort blev ”århundradets skattereform” och med Ingemars skiss nedan för ett framtida system.²⁵

Förslagen om beskattningen av arbetsinkomster gick ju ut på att sänka marginalskatterna och maximera marginalskatten till 50 procent samt att bredda skattebaserna så mycket som möjligt och ta bort undantag som gjor-

²² Se Hansson och Jonung (1981a, 1981b) och Hansson (1983a).

²³ Hans artiklar i *Ekonomisk Debatt* finns i länken <https://www.nationalekonomi.se/taxonomy/term/2830>.

²⁴ Se Söderström m fl (1985) och Calmfors m fl (1986). Ingemar kom här att bli medlem av ett mer permanent konjunkturråd som skapades för att öka kontinuiteten i rapporterna, tillsammans med Hans Tson Söderström, Lars Jonung, Johan Myhrman och så småningom Lars Calmfors.

²⁵ Se Calmfors m fl (1986).

de effekterna på inkomstfördelningen godtyckliga. När det gäller beskattningen av kapital var en viktig distinktion den mellan använt och ägt kapital. Skatter på använt kapital påverkar främst investeringarna medan skatter på ägt kapital mest träffar sparandet. Här hade man flera olika och radikala förslag, där ett var att helt slopa kapitalinkomstskatten och göra förmögenhetsskatten proportionell med ett rejält grundavdrag. Fördelningseffekterna var ett bekymmer och där fanns återinförande av sambeskattning (som för närvarande finns i 13 europeiska länder)²⁶ med som ett alternativ men då med ett grundavdrag för den av makarna med den lägsta inkomsten för att stimulera den kvinnliga förvärvsfrekvensen. Hushållsinkomsten är ett bättre mått på bärkraft än de individuella inkomsterna. Tidsandan var en annan under 1980-talet.

Ingemars insatser som pedagog kunde han fortsätta i sin roll som ämbetsman, kanske särskilt som GD på KI, där publikationerna *Konjunkturläget* och *Lönebildningsrapporten* gav stort utrymme för pedagogiska insatser. Det mest utmärkande för honom var att verka för allmänintresset, att sträva efter att åstadkomma effektiva och rättvisa lösningar på ekonomiska problem. Med den målsättningen passade det inte att arbeta för ett särintresse, en intresseorganisation, ett företag eller ett politiskt parti. Därför var det nog med viss vånda han tog jobbet som statssekreterare för alliansregeringen.

9. Ämbetsmannen Ingemar Hansson

Ingemar hade redan inlett sin ämbetsmannakarriär när han utsågs till professor i nationalekonomi 1988. Året innan hade han börjat med sin viktigaste utredning, som sekreterare i ”Reformerad inkomstbeskattning” som var en viktig del av underlaget till det som blev århundradets skattereform och han blev då också chef för Skatteavdelningen vid finansdepartementet. Man kan ju undra över varför han inte fortsatte på forskarbanan utan blev utredare och ämbetsman i finansdepartementet för att sedan aldrig återvända till universitetet. Jag är säker på att det var hans ambition att åstadkomma konkreta resultat som var drivande, ”kanske nån promille av BNP”.

10. Chef och generaldirektör

1992 blev Ingemar chef för den ekonomiska avdelningen vid finansdepartementet, en central roll för analyserna där när det gällde fördelning, konjunktur och strukturella frågor, inte minst i förhandlingar med andra departement, t ex om pensionsreformen. Han samarbetade med sju finansministrar, från Kjell-Olof Feldt till Magdalena Andersson och allra mest och förmodligen viktigast med Erik Åsbrink (då statssekreterare) i arbetet med århundradets skattereform.²⁷ Med Feldt kom också en period där inflytan-

²⁶ Som togs bort i Sverige 1971.

²⁷ Magdalena Andersson var innan hon blev finansminister överdirektör vid Skatteverket och direkt underställd Ingemar.

det i finansdepartementet ökade för ekonomerna på juristernas bekostnad. Ingemar kunde driva på den utvecklingen. Hans stora utredningsinsats var förstås utredningen om inkomstskattereformen 1987–89 där han var sekreterare.

Som chef för den ekonomiska avdelningen vid finansdepartementet hade Ingemar ett stort inflytande över utformningen av den ekonomiska politiken på flera områden. Det gällde inte enbart skatterna utan även pensionsreformen och senare som statssekreterare för att genomföra alliansregeringens skarbetslinje, som innebar en stor ökning av sysselsättningsgraden i den svenska ekonomin. Hans insatser här kan nog inte överskattas.²⁸

Innan Åsbrink avgick som finansminister 1999 utsågs Ingemar till generaldirektör vid KI. Det var en post som passade Ingemar mycket bra. Där kunde han nämligen fortsätta med sina ekonomiska analyser och tillsammans med sina medarbetare lägga fram förslag till förändringar i den ekonomiska politiken. Inte bara om finanspolitiken utan även om penningpolitiken, som KI under ganska lång tid kritiserade för att vara alltför stram. En nagel i ögat för Riksbankens direktion, tror jag mig veta. Med Ingemar som chef blev KI en mer aktiv deltagare i den ekonomisk-politiska debatten. För Ingemar var de sju åren vid KI en bra tid och han trivdes med de mycket kompetenta medarbetarna där, som han kunde gå i klinsch med i ständiga diskussioner. Det var med tårar i ögonen han lämnade KI 2006.

Oväntat för många var det när Ingemar, efter övertalning, där jag själv var inblandad, accepterade att tillträda som statssekreterare, med ansvar för skatter i den borgerliga regeringen med Anders Borg som finansminister. Det var ett jobb som väl egentligen skulle passa honom bättre än som GD med mer inriktning på analys och mindre på administration. Erfarenheterna från den tidigare perioden på finansdepartementet var naturligtvis också en stor tillgång för en ny regering. Kruxet var att det nu gällde en politisk tjänst och Ingemar var knappast moderat, inte ens med ”det nya arbetarpartiet”. Han presenterades som opolitisk vid tillträdet.

Ingemar verkade sedan som statssekreterare under en valperiod för att 2010 utses till GD vid Skatteverket, som han förblev till 2017. Det blev en ny och annorlunda utmaning. Från relativt små och smidiga organisationer med inriktning på policyanalys blev det nu närmast att ta sig an en atlantångare som inte var snabb i svängarna. Men inriktningen var ändå densamma, att leverera effektiva lösningar.

Med Ingemar blev Skatteverket mer synligt i media och avsikten med det var att påminna om att alla kan komma att kontrolleras och att alla bör göra rätt för sig. För att underlätta det senare satsades på förenkling och på ökad digitalisering. Den senare hade före Ingemar skötts som ett internt verksamhetsstöd med ett komplicerat system för internprissättning som Ingemar såg till att avskaffa. Han verkade också för en centralisering av verksamheten med nerläggning av lokala kontor som avsågs öka effektiviteten. Under sitt sista år vid Skatteverket bildades också en forskargrupp med

²⁸ Se text Anders Borgs ord om Ingemar på Facebook (Borg 2018).

kompetenta medarbetare och avsikten var här att internt höja den teoretiska nivån på kunskaper i skattefrågor.

Hur Ingemar sedan fungerade som chef och ledare vet jag ganska lite om. Jag antar dock att den personlighet jag känner väl till har präglat även hans tid som chef. Och jag känner igen mycket av det i en bra artikel om Ingemar som chef i tidskriften *Chef* (2012), där flera av hans medarbetare kommer till tals. Det mest framträdande draget är då hans intelligens och kompetens i sakfrågorna som tillsammans med hans receptivitet och entusiasm gjorde att han även kunde ha synpunkter på de mesta detaljer. Det var både ett stöd för medarbetarna men förstås även ett irritationsmoment ibland. Ingemar var också den raka motsatsen till en chef som vill omge sig med jäsägare. Den mest uppskattade medarbetaren var i stället en kompetent nejsägare, gärna med lutheransk arbetsmoral som hos Ingemar själv.

11. Ingemar Hansson om ett framtida skattesystem

Ingemar fick i uppdrag av ESO²⁹ att utarbeta ett förslag till ett nytt skattesystem. Han hann göra en skiss innan han gick bort i augusti 2018. Skissen presenterades av Peter Englund vid ett seminarium i Nationalekonomiska Föreningen i mars 2019 och kan ses på YouTube.³⁰ Klas Eklund fick i uppdrag av ESO att slutföra uppgiften i stort sett enligt samma direktiv. Enligt Ingemar är en viktig förutsättning för en skattereform att forskare och debattörer blir någorlunda överens om de största bristerna i systemet och att denna kunskap når fram till de politiska beslutsfattarna. Han ansåg också att det är viktigt att man utarbetar konkreta förslag till förändringar. Mycket av detta gjordes i samband med ”århundradets skattereform”. Forskarna deltog då också i utredningsarbetet inför reformen bl a med många underlagsrapporter och det blev en samsyn kring att det behövdes lägre skattesatser, bredare skattebaser och en likformig beskattning (se t ex Hansson 1993). Antaganden bakom Ingemars skiss är bl a att det nya systemet ska vara fullt finansierat och i grova drag fördelningspolitiskt neutralt.

Skissen till ett nytt skattesystem innehåller flera förändringar som är i linje med ”århundradets skattereform”, men också en del nyheter som är påkallade av förändringar i samhället som skett sedan den reformen, globalisering, digitalisering och ökad användning av skatteväxling för positiva och negativa externa effekter. Många av dagens problem liknar de vi hade på 1980-talet men är inte riktigt lika stora. De samhällsekonomiska vinsterna av en rätt utförd reform torde dock även nu vara mycket stora.

Flera genomgripande förslag har nu förts fram som är väl i linje med Ingemars skiss. Det gäller förslag av Birch Sørensen (2010), Finanspolitiska rådet (2020) och Eklund (2020a, 2020b). Eklunds förslag diskuteras också i detta nummer av Ekonomisk Debatt (Eklund 2021). Ett genomarbetat för-

²⁹ Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, finansdepartementet.

³⁰ Nationalekonomiska Föreningen (2019a, 2019b).

slag för beskattningen av bostäder har gjorts av Englund (2020) som också ligger nära förslaget i Ingemars skiss. Ingemars parhäst inför ”århundradets skattereform” har liknande tankegångar (se Åsbrink 2019).

De viktigaste problemen att åtgärda är enligt Ingemar

- alltför komplicerade regler, förenkling behövs
- alltför höga marginalsatser på förvärvsinkomster
- oenhetliga regler för beskattningen av kapital
- för många undantag, bredare skattebaser ger lägre skattesatser

Huvuddragen i en reform bör då enligt Ingemar vara:

- fullt finansierad
- lägre marginalsatser på arbetsinkomster, högst 50 procent
- högre och enhetlig beskattning av ägt kapital, bostäder och olika typer av finansiellt kapital, 35 procent
- lägre beskattning av använt kapital, bolagsskatt 16,5 procent
- enhetlig moms på 25 procent, inga undantag
- proportionell schablonbeskattning på småhus och bostadsrätter
- slopad skatt på bostadsrättsföreningar och hyresfastigheter
- ränteutgifter avdragsgilla till 70 procent
- slopade avdrag för bolagens ränteutgifter
- sammantaget försvarbara fördelningseffekter

Dessa förslag syftar till att göra beskattningen effektivare utan negativa fördelningseffekter. Höjd matmoms motverkas då av en proportionell fastighetsskatt.

Slopade avdrag för bolagens ränteutgifter syftar till att skapa neutralitet mellan låne- och egenfinansierade investeringar. Enligt beräkningar av Birch Sørensen (2010) skulle detta minska de samhällsekonomiska kostnaderna för den icke-neutrala beskattningen avsevärt.³¹ Ingemar var mycket positiv till Birch Sørensens genomgång av skattesystemet. Birch Sørensen tog också upp frågan om lägre beskattning för entreprenörer, som Ingemar var skeptisk till.³² Birch Sørensens förslag var att liberalisera de regler som redan finns för nystartade företag, så att vinster och förluster behandlas symmetriskt i beskattningen.

Enligt Ingemar bör ett nytt skattesystem läggas fram som ett större ”paket”, så att den förändring som kan uppfattas som negativ på ett område kan kompenseras av en uppfattad positiv förändring på ett annat område. För forskarna gäller det också, enligt Ingemar, att föra debatten på ett sådant sätt att den når ut till ”massmedia och berörda politiker” på ett enkelt och helst samstämmigt sätt. Ett bra exempel är väl fastighetsskatten, som de flesta ekonomer är överens om bör skäras men som det är svårt att förklara för journalister och allmänhet (Hansson (1986d, 1993).

³¹ Kanske med så mycket som bortåt 30 miljarder kr i 2008 års priser (Birch Sørensen 2010, kap 7).

³² Risken finns att staten tar över privatekonomiska risker.

12. Avslutning

Ingemar Hansson gjorde en enastående karriär som nationalekonom och lyckades som få, både som forskare och ämbetsman. Hans insatser i samband med utformandet av ”århundradets skattereform” kan inte överskattas. Därmed kan jag också påstå att han med råge lyckades med sin föresats från början, att ”höja BNP-tillväxten med någon promille”.

REFERENSER

- Birch Sørensen, P (2010), *Swedish Tax Policy: Recent Trends and Future Challenges*, ESO 2010:4, Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, Stockholm, https://eso.expertgrupp.se/wp-content/uploads/2013/07/ESO-2010_4-del-1-till-webben.pdf.
- Birch Sørensen, P (2014), ”Measuring the Deadweight Loss from Taxation in a Small Open Economy”, *Journal of Public Economics*, vol 117, s 115–124.
- Borg, A (2018), ”Minnesord om Ingemar Hansson”, Facebook, 24 augusti 2018.
- Chef (2012), ”Ingemar Hansson – siffernisse att räkna med”, redaktionen, 2 april 2012, <https://chef.se/ingemar-hansson-siffernisse-att-raekna-med-skatteverket/>.
- Calmfors, L, I Hansson, L Jonung, J Myhrman och H Tson Söderström (1986), *Nyas spelregler för tillväxt*, Konjunkturrådets rapport, SNS förlag, Stockholm.
- Eklund, K (2020a), *Vårt framtida skattesystem – en ESO-rapport med förslag på en genomgripande skattereform*, ESO 2020:7, Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi, Stockholm.
- Eklund, K (2020b), ”Skattesystemet behöver en genomgripande reform”, *Dagens Nyheter*, DN-Debatt, juni 2011, <https://www.dn.se/debatt/skattesystemet-behover-en-genomgripande-reform/>.
- Eklund, K (2021) ”Principer för en övergripande skattereform” *Ekonomisk Debatt*, årg 49 nr 3, s 20–32.
- Englund, P (2020), *En ny bostadsbeskattning*, SNS Förlag, Stockholm, <https://sns.se.cloud/uploads/2020/10/en-ny-bostadsbeskattning.pdf>.
- Finanspolitiska rådet (2020), ”Ett enklare och effektivare skattesystem”, Särskilda studier från Finanspolitiska rådet, <http://www.finanspolitiskaradet.se/download/18.6f1da68b172331c3f173398d/1593092027569/Ett%20enkla%20och%20effektivare%20skattesystem.pdf>.
- Färe, R, S Grosskopf, M Norris och Z Zhang (1994), ”Productivity Growth, Technical Progress, and Efficiency Change in Industrialized Countries”, *American Economic Review*, vol 84, s 66–83.
- Guibourg, G och B Segendorff (2007), ”The Use of Cash and the Size of the Shadow Economy in Sweden”, Working Paper 204, Sveriges riksbank, http://archive.riksbank.se/Upload/Dokument_riksbank/Kat_foa/2007/wp204.pdf.
- Hansson, I (1977), *Bostadsfinansiering och bostadsbeskattning under inflation*, Statens råd för byggnadsforskning, Stockholm.
- Hansson, I (1981a), *Beräkning av skatteundragandet i Sverige*, Nationalekonomiska institutionen, Lunds universitet.
- Hansson, I (1981b), *Market Adjustment and Investment Determination: A Theoretical Analysis of the Firm and the Industry*, Statens råd för byggnadsforskning, Svensk Byggtjänst, Stockholm.
- Hansson, I (1982), ”Real beskattning”, bilaga 4–6, betänkande av Realbeskattningsutredningen, SOU 1982:3, s 1–92, https://weburn.kb.se/metadata/682/SOU_7260682.htm.
- Hansson, I (1983a), ”Inflation and Price Controls in Sweden”, *Scandinavian Journal of Economics*, vol 85, s 415–423.
- Hansson, I (1983b), ”Vår absurda kapitalinkomstbeskattning”, *Ekonomisk Debatt*, årg 11, nr 4, s 231–232.
- Hansson, I (1984a), ”Determinants of Investment Volatility”, *Zeitschrift für Nationalökonomie*, vol 44, s 11–26.
- Hansson, I (1984b), ”Marginal Cost of Public Funds for Different Tax Instruments and Government Expenditures”, *Scandinavian Journal of Economics*, vol 86, s 115–130.
- Hansson, I (1985a), ”Bostadssubventioner och samhällsekonomi”, *Ekonomisk Debatt*, årg 12, nr 3, s 167–169.
- Hansson, I (1985b), ”Den offentliga sektorns inkomster, utgifter och sparande”, manuskript, Lund.
- Hansson, I (1986a), ”Classical, Keynes’ and Neoclassical Investment Theory – A Synthesis”, *Oxford Economic Papers*, N. S., vol 38, s 305–316.
- Hansson, I (1986b), ”Market Adjustment and Investment Determination under Rational Expectations”, *Economica*, vol 53, s 505–514.

- Hansson, I (1986c), *Skatter och samhällsekonomi*, SNS, Stockholm.
- Hansson, I (1986d), ”Skattereformernas tidevarv”, *Ekonomisk Debatt*, årg 14, nr 7, s 523–524.
- Hansson, I (1993), ”Århundradets skattereform och århundradets utgiftsreform”, i Eklund, K (red), *En ”skattereform” för socialförsäkringar?*, Publica, Stockholm.
- Hansson, I och E L Feige (1989), ”The Underground Economy in Sweden”, *The Underground Economies: Tax Evasion and Information Distortion*, Cambridge University Press, Cambridge, New York and Melbourne.
- Hansson, I, W Gaertner och A Wenig (1985), ”Tax Evasion and Government Policy”, *The Economics of the Shadow Economy: Proceedings of the International Conference on the Economics of the Shadow Economy Held at the University of Bielefeld, West Germany, October 10–14, 1983*, Studies in Contemporary Economics Series, vol 15 Springer, New York, Berlin och Tokyo.
- Hansson, I och L Jonung (1981a), *En ekonomisk studie av prisregleringspolitikens effekter på den svenska inflationen under 1970-talet*, finansdepartementet, Stockholm.
- Hansson, I och L Jonung (1981b), *Inflationsprognoser och inflationsutfall – en studie av Konjunkturinstitutets prisprognoser*, finansdepartementet, Stockholm.
- Hansson, I och E Norrman (1986), *Fördelningseffekter av inkomstskatt och utgiftsskatt*, bilaga 2 till SOU 1986:40, *Utgiftsskatt – teknik och effekter*, https://weburn.kb.se/metadata/717/SOU_7262717.htm.
- Hansson, I och E Norrman (1996), *Skatter – teori och praktik*, SNS, Stockholm.
- Hansson, I och C Stuart (1983), ”Taxation, Government Spending, and Labor Supply: A Diagrammatic Exposition”, *Economic Inquiry*, vol 21, s 584–587.
- Hansson, I och C Stuart (1985a), ”Progressive Taxation as Social Insurance and as a Median-voter Outcome: An Empirical Assessment”, *Scandinavian Journal of Economics*, vol 87, s 487–499.
- Hansson, I och C Stuart (1985b), ”Tax Revenue and the Marginal Cost of Public Funds in Sweden”, *Journal of Public Economics*, vol 27, s 331–353.
- Hansson, I och C Stuart (1987), ”The Welfare Costs of Deficit Finance”, *Economic Inquiry*, vol 25, s 479–496.
- Hansson, I och C Stuart (1989a), ”Social Security as Trade among Living Generations”, *American Economic Review*, vol 79, s 1182–1195.
- Hansson, I och C Stuart (1989b), ”Why Is Investment Subsidized?”, *International Economic Review*, vol 30, s 549–559.
- Hansson, I och C Stuart (1990), ”Malthusian Selection of Preferences”, *American Economic Review*, vol 80, s 529–544.
- Hansson, I och C Stuart (1992), ”Socialization and Altruism”, *Journal of Evolutionary Economics*, vol 2, s 301–312.
- Hansson, I och C Stuart (1993), ”The Effects of Taxes on Aggregate Labor: A Cross-Country General-equilibrium Study”, *Scandinavian Journal of Economics*, vol 95, s 311–326.
- Hansson, I och B Turner (1977), *Bostäder och samhällsekonomi*, LiberLäromedel, Lund.
- Myrdal, G (1978), ”Dags för ett bättre skattesystem!”, *Ekonomisk Debatt*, årg 5, nr 7, s 493–506.
- Nationalekonomiska Föreningen (2019a), ”En ny skattereform – samtal utifrån Ingemar Hansson bilder”, del 1, <https://www.youtube.com/watch?v=4MpwPlj2uzE&t=4326s>.
- Nationalekonomiska Föreningen (2019b), ”En ny skattereform – samtal utifrån Ingemar Hansson bilder”, del 2, <https://www.youtube.com/watch?v=rxzj6Wrr0KE>.
- Russell, B (2000), *Autobiography*, Routledge, London.
- Söderström, H T, I Hansson, S Ackerby och A-M Öberg (1985), ”Vägen till ett stabilare Sverige”, i Tson Söderström, H (red), *Vägen till ett stabilare Sverige*, SNS Förlag, Stockholm.
- Tengblad, Å (1998), ”Beräkning av svart ekonomi och skatteundandragandet i Sverige 1980–1991”, i Malmer H, A Persson och Å Tengblad, *Århundradets skattereform – uppföljning av skattereformen 1990–1991*, del II, Nordstedts Tryckeri AB, Stockholm.
- Åsbrink, E (2019), ”Sänk skatterna på arbete och höj kapitalskatterna”, *DN-Debatt, Dagens Nyheter*, 4 februari 2019.